

УДК 343.9

Петренко С.В., аспірант кафедри кримінально-виконавчого та кримінального права Навчально-наукового інституту права, правоохоронної діяльності та психології

Науковий керівник: Івашко С.В., к.ю.н., завідувач кафедри кримінально-виконавчого та кримінального права Навчально-наукового інституту права, правоохоронної діяльності та психології

(Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, Україна)

РОЛЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Злочинні прояви у сфері використання бюджетних коштів заподіюють значну соціально-економічну шкоду інтересам держави та суспільства, підривають його авторитет та обороноздатність, унеможливають здійснення інших життєво важливих функцій держави.

Саме тому одним із основних завдань держави є застосування такого комплексу заходів з метою усунення причин та умов вчинення кримінальних правопорушень, недопущення їх на різних стадіях розвитку, якій би спрямовувався не лише на недопущення проявів злочинності з боку певних осіб, а й на негативні явища і процеси в суспільстві в цілому.

Спеціально-кримінологічне запобігання є важливим напрямом протидії злочинності, у тому числі пов'язаної з використанням бюджетних коштів.

Прийнято вважати, що спеціально-кримінологічне запобігання здійснюється за трьома основними напрямками: кримінологічна профілактика, відвернення та припинення злочинів. Кримінологічна профілактика визначається як заснований на кримінологічній теорії та тісно пов'язаний із соціальним розвитком суспільства самостійний напрямок боротьби зі злочинністю, що являє собою комплекс різноманітних по характеру, змісту, часу, сфери застосування і цілей заходів, які здійснюються органами влади, громадськими організаціями та громадянами щодо завчасної корекції та усунення небажаних у кримінологічному відношенні явищ та процесів, які сприяють антисуспільному формуванню та поведінці особистості [1, с. 144].

Кримінологічна профілактика злочинності є найбільш складним і разом з тим тонким по розробці і виконанню наступальним запобіжним діянням. Незважаючи на значний інтерес учених і практиків щодо проблеми профілактики злочинності, багато питань її теорії потребують розробки. Перш за все, це стосується структури профілактики злочинів, правильне змістовне розуміння якої має не тільки суто теоретичне, а й практичне значення [2, с. 22].

Недооцінювати профілактичний напрямок запобігання злочинам не слід, адже саме від кримінологічної профілактики значною мірою залежить усунення причин та умов, що сприяють злочинності, у тому числі у бюджетній сфері.

Як зазначив Голіна В.В., не враховувати профілактичних заходів – «це все одно, щоб вчені в медицині відмахнулися б від медичної профілактики, яка дала людству доленосні засоби виживання і лікування небезпечних хвороб (щеплення, вакцинація, гігієна)» [2, с. 22–23].

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності реалізується системою уповноважених на це суб'єктів, від яких у першу чергу залежить ефективність правоохоронної діяльності із протидії кримінальним правопорушенням. Невід'ємним

суб'єктом системи спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, у тому числі з використанням бюджетних коштів, на нашу думку, є органи прокуратури України.

Не зважаючи на те, що ні в Конституції України [4], ні в Кримінальному процесуальному кодексі України [5] чи Законі України «Про прокуратуру» [6] не зазначено функцію органів прокуратури України з протидії злочинності, належність прокуратури до суб'єктів протидії злочинності не піддається сумніву.

Прокуратура як правоохоронний орган здійснює свою діяльність із протидії злочинності саме на спеціально-кримінологічному рівні.

При цьому заходи протидії, залежно від побудови системи, компетенції та функцій органів прокуратури (Генеральна прокуратура України, регіональні прокуратури, місцеві прокуратури, військові прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура), можуть мати загальнодержавний, регіональний, місцевий та об'єктовий (галузевої) характер. За змістом вони є в основному правовими. Разом із тим, прокуратура бере участь у здійсненні організаційно-управлінських заходів протидії злочинності (що, у першу чергу, пов'язано з координацією діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю). Органи прокуратури, займаючись роботою з правової освіти і виховання, роблять також певний внесок у реалізацію ідеологічних (культурно-виховних) заходів запобігання злочинам. Частина заходів протидії злочинності, які здійснює прокуратура, процесуального характеру (заходи, пов'язані з представництвом прокурором інтересів держави та громадянина у кримінальному, цивільному та господарському процесах) [3, с. 39].

Характер діяльності прокуратури із протидії злочинності свідчить про те, що вона здебільшого здійснюється у вигляді кримінологічної профілактики, тобто сконцентрована на заходах щодо виявлення та усунення причин та умов (детермінант) злочинності.

Основні напрями (пріоритети) кримінологічної діяльності органів прокуратури, їх актуальність визначаються на основі вивчення наявної у правоохоронних органах та інших структурах інформації. Від цього залежить цілеспрямованість діяльності правоохоронних органів, правильний вибір найбільш раціональних форм кримінологічного впливу, їхня результативність. Основним критерієм пріоритетності напрямів кримінологічної діяльності органів прокуратури є стан і структура законності й злочинності в межах певної території, що встановлюється на основі всебічного аналізу злочинів, інших правопорушень, причин та умов, які сприяють їхньому вчиненню. Спільний, всебічний аналіз стану злочинності, боротьби з нею, прогнозування тенденцій є фундаментом для визначення основних напрямів боротьби зі злочинністю [3, с. 96].

Інформаційно-аналітичний напрям запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з використанням бюджетних коштів набуває все більшої актуальності, оскільки в сучасних умовах до розвитку інформаційних і комунікативних технологій привертається особлива увага.

Загальносвітовою тенденцією є трансформація індустріального суспільства у постіндустріальне, що відбувається в умовах посилення глобалізаційних процесів, розширення сфери послуг і нематеріального виробництва у результаті науково-технічного прогресу, у тому числі масштабного, глибинного та динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності особи, суспільства, суб'єктів господарювання та держави. Відбуваються радикальні світові зміни, які впливають на всі сфери суспільного життя, – це глобальні соціальні процеси, їх масштаби є не визначеними, а динаміка – стрімкою [7, с. 228].

Переважає більшість науковців схильється до думки, що саме кримінологічна інформація є основою побудови системи протидії злочинності [9, с. 5].

Пріоритети діяльності органів прокуратури із запобігання злочинності формуються за результатами аналізу стану законності у відповідних регіонах, прослідковування

тенденцій і закономірностей у вчиненні кримінальних правопорушень, а також дії комплексу детермінант, що впливають на ці процеси. Не потребує додаткового обґрунтування те, що з року в рік беззмінним пріоритетом діяльності прокурорів є запобігання кримінальним правопорушенням у бюджетній сфері, що відображається в планах робіт прокуратур усіх рівнів.

Інформаційно-аналітичне забезпечення є життєво необхідним підґрунтям для підвищення ефективності протидії злочинності. Від якості й адекватності інформації про потенційні та реальні загрози економічній безпеці країни залежать результативність та ефективність ужитих ними запобіжних заходів, недопущення та мінімізація негативних наслідків [7, с. 229].

Водночас, у сучасних умовах, офіційні статистичні дані, що концентруються окремо в різних відомствах і правоохоронних органах, про кількість, стан і структуру злочинності, та результати, отримані експертами під час проведених досліджень, мають значні розбіжності за всіма показниками, часто не порівнювані, які не можуть бути покладені в основу прийняття рішень, що відбивали б об'єктивну реальність [10, с. 110].

Невирішеними залишаються також багато інших проблем. Наприклад, дуже часто параметри і основні напрямки моніторингу обираються на розсуд тих осіб, хто його буде проводити, виходячи з відомчих інтересів або вузько сформульованих завдань [8 с. 19].

Кроком на шляху запровадження механізмів кримінологічного моніторингу в діяльності органів прокуратури стало створення Єдиного реєстру досудових розслідувань, його процесуальної складової та аналітичного функціоналу.

Зокрема, протягом 2013 року в органах прокуратури автоматизовано усі форми звітності і суттєво розширено аналітичні можливості інформаційної системи. З метою запобігання порушенням облікової дисципліни, забезпечення об'єктивності відомостей про кримінальні правопорушення та осіб, які їх вчинили реєстр доповнено логічними та контрольними перевітками [3, с. 161].

Однак, джерелами інформації, що використовується під час моніторингу, є не тільки інформаційно-аналітичні дані правоохоронних органів, а й інформаційні ресурси органів державної та місцевої влади, результати соціологічних досліджень державних науково-дослідних установ, неурядових і громадських організацій, звернення та заяви громадян, медіа, інша інформація з відкритих джерел.

Проблемним, на нашу думку, залишається той факт, що у органах прокуратури фактично відсутні підрозділи/фахівці, які б здійснювали інформаційно-аналітичну роботу в її комплексі на основі вищевказаних джерел, тобто, по суті здійснювали б кримінальний аналіз як систематичний збір та оцінку інформації для виявлення закономірностей у злочинності на принципах об'єктивності, системності і науковості.

Це не дозволяє, в свою чергу, в повній мірі та своєчасно реагувати на ті виклики, що постають перед органами прокуратури, як одним із суб'єктів спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з використанням коштів бюджетів всіх рівнів.

Список використаних джерел:

1. Іванов А. В. Податкова злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. 259 с.
2. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навчальний посібник. Харків: НЮА України, 2011. 120 с.
3. Іщук О. С. Теоретико-методологічні та практичні засади кримінологічної діяльності органів прокуратури України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 399 с.
4. Конституція України Документ 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата

звернення: 09.03.2025).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України №4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 09.03.2025).

6. Закон України «Про прокуратуру» №1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (Дата звернення: 09.03.2025).

7. Сазонов В. В. Кримінологічне забезпечення економічної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2020. 416 с.

8. Кальман О. Г. Проблеми запобігання податковим злочинам. *Вісник прокуратури*. 2001. № 1. С. 45–48.

9. Курс кримінології: Особлива частина: підручник: у 2 кн. / М. В. Корнієнко, В. Б. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 480 с.

10. Дудоров О. О. Система оподаткування України: необхідність кримінально- правової охорони. *Право України*. 2003. № 3. С. 60–65.